

รายงานหรือเอกสารการวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากศึกษานิเทศกรมสามัญศึกษาประจำจังหวัดเป็นเจ้าหน้าที่ทางวิชาการของจังหวัด ในการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์นั้น ศึกษานิเทศก์จะต้องศึกษา และทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้งในเรื่องหลักการนิเทศการศึกษา เทคนิคการนิเทศการศึกษา ขอบเขตหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ และปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ มุ่งเพื่อให้บรรลุผลทางด้านวิชาการ ฉะนั้นการปฏิบัติงานจึงต้องอาศัยขบวนการหลายอย่าง เป็นต้นว่าการวางแผนปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานตามแผนงานให้บรรลุเป้าหมาย และการติดตามผลประเมินผลการปฏิบัติงาน จะเห็นว่า การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์นั้น ต้องอาศัยความรู้และแนวปฏิบัติที่ถูกต้องลึกซึ้งพอสมควร อนึ่งเป็นที่ทราบกันแล้วว่างานนิเทศการศึกษาได้เริ่มทำกันมานานแล้ว ฉะนั้นรายงานหรือเอกสารการวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาจึงมีสำหรับใช้ศึกษาเพื่อประกอบการวิจัยเรื่องนี้บ้าง ดังจะรายงานต่อไป

ความหมายของ การนิเทศการศึกษา

มีผู้ให้คำจำกัดความของ "การนิเทศการศึกษา" (Educational Supervision) หลายท่าน บางก็สอดคล้องกัน บางก็สนับสนุนกัน และมีที่แตกต่างกันบ้างดังนี้คือ

ไวลส์ (Wiles) ให้คำจำกัดความไว้ว่า "การนิเทศการศึกษา คือ ความช่วยเหลือในการปรับปรุงขบวนการทำงานให้ดีขึ้น" ส่วนเอลส์บริ (Elsbree) ก็มีความ

เห็นคล้ายกัน ท่านผู้นี้เชื่อว่า "การนิเทศการศึกษา คือ ขบวนการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น"^๑ และยังมีอีกบุคคลหนึ่งที่เชื่อว่า การนิเทศการศึกษาเป็นเรื่องของการช่วยเหลือทางการเรียนการสอน บุคคลผู้นี้คือ นีจเลย์ (Neagley) ให้คำนิยามเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาว่า "การนิเทศการศึกษา คือ ความช่วยเหลือในการกำหนดสภาพการเรียนการสอนให้ดีขึ้น"^๒ การให้คำนิยามการนิเทศการศึกษาดังกล่าวมาแล้ว มีความสอดคล้องและสนับสนุนกัน แต่ยังไม่เป็นการเพียงพอ เพราะยังมีบุคคลอื่น ๆ ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาไว้อีก

เบอร์ตัน (Burton) และ บรึคเนอร์ (Bruechner) กล่าวว่า "การนิเทศการศึกษา คือ เทคนิคของผู้เชี่ยวชาญ ในอันที่จะให้บริการเกี่ยวกับการปรับปรุงการเรียนการสอน โดยอาศัยความร่วมมือกัน ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกฝ่าย ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความงอกงาม และพัฒนาการแก่เด็ก"^๓ คำจำกัดความนี้เน้นให้ทราบว่า การนิเทศการศึกษาต้องมีผู้เชี่ยวชาญไปทำงานกับครูและเด็ก

กู๊ด (Good) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า "การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษา ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ในค่านการแนะนำครู หรือผู้อื่นที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการศึกษา ให้รู้วิธีปรับปรุงการสอน นิเทศให้เกิดความงอกงามในวิชาชีพทางการศึกษา ช่วยเลือกและปรับปรุงวิธีสอน เนื้อหาการสอน และการประเมินผลการสอน"^๔ สาย ภาณุรัตน์ มีความเห็นสอดคล้องกับกู๊ด

¹Elsbree, McNally and Wynn, Elementary School Administration and Supervision, 3d ed. (American Book Co. , 1976), p. 143.

²Ross L. Neagley and N. Evans, Handbook for Effective Supervision of Instruction (Englewood Cliff : Prentice - Hall, 1964), p. 2

³William H. Burton and Leo Bruechner, Supervision : A Social Process (New York : Appleton - Century Co. , 1955), p. 2.

⁴Carter v. Good, Dictionary of Education (New York : McGraw-Hill Book Co. , 1959), p. 539.

และให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า "การนิเทศการศึกษา คือ ความพยายามอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่าง ที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษามีคุณภาพ ทั้งด้านการเรียนและการสอน"^๑

สตาแร็ท (starratt) และ เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni) ได้สรุปความเห็นของแฮริส (Harris) เกี่ยวกับความหมายของการนิเทศศึกษาดังนี้ แฮริส (Harris) มีความเห็นว่า การนิเทศการศึกษาเป็นเรื่องของการกระทำภายในโรงเรียน โดยอาศัยบุคลากร วัสดุ และวิธีการต่าง ๆ แฮริสจึงให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า "การนิเทศการศึกษา ก็คือ สิ่งที่มีบุคลากรในโรงเรียน กระทำกับบุคคล และสิ่งของ เพื่อจุดมุ่งหมายในการคงไว้ หรือเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของโรงเรียน ให้ไปในแนวทางที่จะส่งอิทธิพล ให้บรรลุจุดมุ่งหมายใหญ่ของการสอนในโรงเรียน นั่นคือ มุ่งให้เกิดผลต่อผู้เรียน โดยผ่านบุคคลอื่น และวัสดุ"^๒ ในทำนองเดียวกัน นาฏเจลิยว สุมาวงศ์ และคณะได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า "การนิเทศการศึกษา หมายถึง การปรับสิ่งต่าง ๆ ที่มีต่อการเรียนให้ดีขึ้น"^๓

จากความหมายของการนิเทศศึกษาดังกล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการพัฒนา หรือปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ที่มีต่อการเรียน โดยผู้ที่มีหน้าที่นิเทศการศึกษา หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครูมีคุณภาพสามารถจัดการเรียนการสอน ให้บรรลุผลที่ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

002699

^๑สาย ภานุรัตน์, "การนิเทศการศึกษา คืออะไร, "คู่มือนิเทศการศึกษา ๒๕๐๔ (พระนคร : แผนกการพิมพ์วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, ๒๕๑๑), หน้า ๑๑.

^๒Thomas J. Sergiovanni and Robert J. Starratt, Emerging Pattern of supervision : Human perspectives (New York : McGraw - Hill Book Co., 1971), pp. 3 - 4

^๓นาฏเจลิยว สุมาวงศ์ และคณะ, การนิเทศการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๑๖), หน้า ๑.

หลักการนิเทศการศึกษา

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ศึกษาพิเศษต้องยึดหลักการนิเทศการศึกษาในการปฏิบัติงาน หลักการนิเทศการศึกษาได้รับการปรับปรุง ตามแนวความคิดและประสบการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง หลักการนิเทศการศึกษาจึงมาจากหลายแนวความคิด ศึกษาพิเศษจะยึดหลักการใดนั้น ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความเหมาะสม และหลักการนั้นต้องสอดคล้องกับนโยบายการดำเนินงาน นิเทศศึกษาค้นคว้า เมื่อหลักการนิเทศศึกษามาจากหลายแนวความคิด จึงจำเป็นต้องเลือกหลักการที่น่าสนใจมาประกอบการศึกษา ดังนี้

บริกส์ (Briggs) และ จัสต์แมน (Justman) เสนอหลักการนิเทศการศึกษาไว้ กล่าวคือ

การนิเทศการศึกษาคควรเป็นการเสริมสร้างและสร้างสรรค์ โดยใช้วิธีการแบบประชาธิปไตย ซึ่งควรตั้งอยู่บนหลักการแห่งเหตุผล การนิเทศการศึกษาคควรจะหาทางส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของครู ตามความสามารถของแต่ละบุคคลให้ดีที่สุด มุ่งถึงสวัสดิการครูและความสัมพันธ์ของหมู่คณะ โดยเริ่มต้นจากสภาพที่เป็นอยู่ และทำให้ดีขึ้นทีละน้อย และเป็นไปเรื่อย ๆ การนิเทศการศึกษาคควรมุ่งหมายที่แน่นอน และสามารถประเมินผลได้ วิธีปฏิบัติใหม่บรรลุจุดมุ่งหมายควรรีบกลวิธีง่าย ๆ ไม่มีพิธีรีตองเกินไป เรื่องที่จะนิเทศ ควรเน้นการพัฒนาวิชาชีพ คือการสอน และควรให้เด็กได้รับประโยชน์ ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาใหม่มากที่สุด

จะเห็นว่า หลักการนิเทศการศึกษานั้น ต้องยึดจุดมุ่งหมายและวิธีปฏิบัติหลายประการ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อครูและเด็กในทางสร้างสรรค์ การนิเทศไม่ใช่การกระทำที่จะให้เกิดผลรวดเร็วทันใจ แต่ต้องค่อยเป็นค่อยไป หลักการนิเทศนั้นต้องเน้นกระทำกับตัวครูเป็นสำคัญ เพราะเชื่อว่า ถ้าศึกษาพิเศษช่วยครูให้มีคุณภาพแล้ว การจัดการเรียนการสอนก็จะมีคุณภาพด้วย ยังมีบุคคลที่เห็นด้วยกับหลักการนิเทศการศึกษาดังกล่าวมาแล้ว และได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการนิเทศการศึกษาไว้คล้ายคลึงกัน จะเสนอต่อไป

อดัม (Adams) และ ดิกกี (Dickey) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับหลักการ
นิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

การนิเทศการศึกษา ต้องเป็นการช่วยให้ครูรู้จักคิดค้นหาวิธีทำงานอย่างอิสระ รู้จัก
วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง ช่วยเหลือครูเขาใจแนวปรัชญาการศึกษาที่ถูกต้อง ก่อให้เกิด
ความมั่นคง และความเชื่อมั่นในตนเองของครู ช่วยเหลือครูรู้จักแหล่งวิชาการ และนำ
มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนได้ นอกจากนี้ การนิเทศการศึกษาต้องช่วย
เผยแพร่งานกิจกรรมความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน ให้ประชาชนทราบและเข้าใจ

จากหลักการนิเทศการศึกษาที่อดัมและ ดิกกี เสนอไว้ จะเห็นว่า การนิเทศการ
ศึกษาที่คตินั้น ศึกษาในเทศก์ไม่จำเป็นต้องคอยกำหนดงานให้ครูทำ และคอยช่วยเหลือครูทุก
อย่างตลอดเวลา ควรจะให้ครูคิดทำงาน และตัดสินใจด้วยตนเองได้ ในการทำงานนั้นครู
ย่อมจะมีปัญหา ถ้าครูรู้จักแยกแยะปัญหาและหาวิธีแก้ โดยศึกษาในเทศก์เพียงแต่คอยแนะนำบาง
ก็จะช่วยให้ครูเรียนรู้วิธีแก้ปัญหา และสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดยิ่งขึ้น การแนะนำควรใช้ภาษา
ง่าย ๆ ไม่ควรคำนึงถึงพิธีรีตรอง สร้างความมั่นใจให้กับครู พร้อมทั้งนี้ศึกษาในเทศก์ควร
ประชาสัมพันธ์ผลงานของทางโรงเรียนให้ เพื่อให้ประชาชนได้สนับสนุน โรงเรียนต่อไป
อนึ่ง งานนิเทศการศึกษาเป็นงานทางวิชาการ อาศัยหลักวิชา ที่ต้องไรระบบระเบียบทาง
วิทยาศาสตร์ และวิธีประชาธิปไตย เพื่อก่อให้เกิดการสร้างสรรค์เพียงใดนั้น เบอร์ตัน
และบรัคเนอร์ (Burton & Bruechner) ได้สรุปเป็นหลักการนิเทศการศึกษาไว้หลายประ
การ คือ

การนิเทศการศึกษาควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา หมายความว่า การนิเทศการ
ศึกษาควรจะเป็นไปตามคานิยม วัตถุประสงค์ และนโยบายซึ่งเกี่ยวข้องกับงานนั้นโดย
เฉพาะ การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นไปตามความเป็นจริง และตามกฎเกณฑ์ของเรื่อง
นั้น ๆ

การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นวิทยาศาสตร์ นั่นคือ มีระบบระเบียบในการทำงาน
มีการรวบรวมข้อมูล และสรุปผลจากข้อมูลอย่างเป็นปรนัย เชื่อถือได้ มากกว่าการสรุป
จากข้อคิดเห็นเพียงอย่างเดียว

การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย มีการเคารพในตัวบุคคล คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดโอกาสให้มีการร่วมมือกัน มีการให้อำนาจน้อยที่สุด การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นการสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้บุคคลได้พัฒนา และแสดงออกซึ่งความสามารถอย่างสูงสุด ก่อให้เกิดการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ทำให้ทดลองตัวในการทำงานมากที่สุด

การนิเทศการศึกษานอกจากจะมุ่งที่ตัวครู ดังที่เบอร์ตัน และเพื่อนร่วมงานได้เสนอหลักการมาแล้ว แต่ผลที่ได้จากการนิเทศการศึกษาก็คือ ผลในการปรับปรุงการเรียนการสอน กว้างเหตุนี้นี้จึงมีผู้เสนอแนวความคิดว่า การนิเทศการศึกษานอกจากจะเน้นที่ตัวครูแล้ว ยังต้องคำนึงถึงผลในการปรับปรุงการเรียนการสอนด้วย

✓ ฟรานเซท (Franseth) ได้เสนอแนะหลักการนิเทศการศึกษาไว้ว่า

การนิเทศการศึกษาจะให้ผลสูงสุดในการปรับปรุงการเรียนการสอนก็ต่อเมื่อ การนิเทศได้ยึดวิธีการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล โดยการแก้ปัญหาร่วมกันระหว่างครูกับศึกษานิเทศก์ ผลการนิเทศจะต้องเกี่ยวข้องกับครูโดยตรง หลักการนิเทศที่ดีจะต้องให้ผลสอดคล้องกับความต้องการของครู และในระหว่างการนิเทศ จะต้องมีการสร้างบรรยากาศเป็นกันเอง สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างครูกับศึกษานิเทศก์ ขณะเดียวกันศึกษานิเทศก์ก็ช่วยให้ครูพบวิธีที่ดีกว่าเดิม ในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์^๑

จากแนวความคิดเรื่องหลักการนิเทศการศึกษาดังกล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาที่จะให้ได้อะลุนั้น ต้องยึดหลักหลายประการ ที่สำคัญคือ การนิเทศการศึกษาที่ดีต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสร้างสรรค์ ในด้านกรเรียนการสอน จะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีได้ ต้องอาศัยวิธีการประชาธิปไตย หรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จะใช้วิธีนิเทศต่าง ๆ กับครูได้ต้องอาศัยหลักมนุษยสัมพันธ์ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลแห่งการนิเทศการศึกษาที่

^๑William H. Burton and Leo Bruechner, Supervision : A Social Process (New York : Appleton - Century Co. , 1955), pp. 71 - 72.

^๒Jane Franseth, Supervision as Leadership (New York : Row Peterson Co. , 1961), pp. 23 - 28.

ต้องเกิดประโยชน์ และเกี่ยวข้องกับความต้องการของครูโดยตรง และหลักการนิเทศการศึกษาประการสุดท้าย ก็คือ การช่วยให้ครูช่วยตนเองได้ โดยไม่ต้องมีการนิเทศในเรื่องเดิมอีก ถ้าศึกษานิเทศก์ยึดหลักการเหล่านี้ในการปฏิบัติงานแล้ว การนิเทศการศึกษาก็น่าจะสัมฤทธิ์ผลบ้างไม่มากก็น้อย จากหลักการนิเทศการศึกษาที่ผู้วิจัยสรุปมานี้ ผู้นิเทศการศึกษาควรจะเป็นหลักในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้การปฏิบัติงานจะดำเนินไปด้วยดี ถ้าศึกษานิเทศก์มีเทคนิคในการนิเทศการศึกษา และมีการกำหนดกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้อย่างมีระเบียบ กระบวนการและเทคนิคในการนิเทศการศึกษาเป็นเรื่องที่ควรจะต้องศึกษาอย่างจริงจังอีกเรื่องหนึ่งด้วย

กระบวนการในการนิเทศการศึกษา

กระบวนการนิเทศ หมายถึง แบบแผนของการนิเทศการศึกษา ที่ลำดับขั้นตอนไว้ต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบ แบบแผนนั้นจะต้องเป็นแบบแผนที่ดี มีลำดับขั้นตอนการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน และต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบ พร้อมด้วยเหตุผลและเป็นไปได้ กระบวนการนิเทศจะช่วยให้งานนิเทศการศึกษาประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นกระบวนการนิเทศจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง ที่ศึกษานิเทศก์จะต้องกำหนดขึ้น เพื่อใช้ในการดำเนินการนิเทศ

การนิเทศการศึกษา เป็นงานบริหารอย่างหนึ่ง คือ งานบริหารวิชาการ ดังนั้นกระบวนการที่ใช้ในการนิเทศการศึกษา จึงสามารถใช้กระบวนการบริหารโดยทั่วไปได้ กระบวนการบริหารโดยทั่วไปมีอยู่หลายทฤษฎี แต่ละทฤษฎีอาจแตกต่างกันบ้าง ในปี ค.ศ. ๑๙๓๗ ได้มีชื่อเขียนของลูเซอร์ กุลลิค (Luther Gulick) กล่าวถึงกระบวนการบริหารการศึกษาไว้ว่า "กระบวนการบริหารการศึกษาควรประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้ คือ การวางแผนการปฏิบัติงาน การจัดโครงสร้างของการบริหาร การจัดหาบุคลากร การวินิจฉัยสั่งการ การประสานงาน การรายงานการปฏิบัติงาน และการดำเนินงานเกี่ยวกับการเงิน"^๑ กระบวนการบริหารของกุลลิค (Gulick) นี้ ได้รับการยกย่องและนิยมใช้กันมาก ต่อมาสมาคมผู้บริหารการศึกษา

^๑ Luther Gulick, Notes on the Theory of Organization (New York : Institute of Public Administration, Columbia University, 1937), p. 13.

แห่งสหรัฐอเมริกา (The American Association of School Administrators) ได้เสนอ
 กระบวนการบริหารไว้กล่าวคือ "การบริหารจะต้องมีการวางแผนก่อน แล้วจึงจัดหาทรัพยากร
 เมื่อได้ทรัพยากรมาแล้วต้องมีการกระตุ้นส่งเสริม ขณะเดียวกันก็ต้องประสานงาน และประเมิน
 ผลการปฏิบัติงานด้วย"^๑ กระบวนการบริหารจากสองแนวความคิดดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นว่า
 ส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันอยู่บ้างก็ตรงที่ แนวคิดของกูลิค (Gulick) ไม่มีขั้น
 การกระตุ้น และส่งเสริมบุคลากร เกี่ยวกับแนวคิดด้านกระบวนการบริหารยังมีผู้เสนอต่อไป นั้น
 คือ แคมป์เบล และคณะ (Campbell & Others) ได้เสนอว่า "กระบวนการบริหารควร
 ประกอบด้วยการตัดสินใจ การวางแผนหรือโครงการปฏิบัติงาน การกระตุ้นหรือส่งเสริมบุคลากร
 การประสานงาน และการประเมินผลการปฏิบัติงาน"^๒

✓ เมื่อการนิเทศการศึกษาเป็นการบริหารงานวิชาการดังกล่าวมาแล้ว และกระบวนการ
 บริหารน่าจะนำมาใช้เป็นกระบวนการนิเทศได้เช่นนี้ จึงขอเสนอสรุปกระบวนการบริหารของ
 เกร็ก (Gregg) เพื่อเป็นแนวกำหนดกระบวนการนิเทศ ดังนี้ เกร็ก (Gregg) ได้สรุปว่า
 "กระบวนการบริหารมีตัวประกอบเพียงเจ็ดประการ คือ การตัดสินใจสั่งการ การวางแผน
 การกำหนดอำนาจหน้าที่ การเสนอรายงาน การใช้อิทธิพล การประสานงาน และการประ
 เสนอผลงาน"^๓ อย่างไรก็ตาม จากกระบวนการบริหารดังกล่าวมาแล้ว เมื่อเปรียบเทียบกับ
 กระบวนการนิเทศการศึกษา ของ เบน แฮริส (Ben Harris) จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้อง
 คล้องหรือคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เบน แฮริส (Ben Harris) ได้กำหนดว่า "กระ
 บวนการนิเทศการศึกษา ควรประกอบด้วย ๕ กระบวนการ คือ กระบวนการ

^๑ American Association of School Administrators, Staff Relations
in School Administration (Washington, D.C. : The Association, 1955),
 p. 17.

^๒ วิจิตร วีระกุล, กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ และสุพิชญา วีระกุล, การนิเทศการ
ศึกษา (สมุทรปราการ : ชนิษฐ์การพิมพ์และโฆษณา, ๒๕๒๐), หน้า ๑๖๐.

^๓ ภิญญา สาทร, หลักบริหารการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนา
 พานิช, ๒๕๑๖), หน้า ๗๖ - ๗๗

วางแผน (Planning Process) กระบวนการจัดระเบียบงาน (Organizing Process) กระบวนการโน้มนำ (Leading Process) กระบวนการควบคุมงาน (Controlling Process) และกระบวนการประเมินผลงาน (Assessing Process)¹

ดังที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศการศึกษา ประกอบด้วย การสำรวจข้อมูล การวางแผน การจัดระเบียบงาน การโน้มนำ การควบคุมงาน และการประเมินผล และกระบวนการนิเทศควรสัมพันธ์กับเทคนิคการนิเทศการศึกษา ดังจะเสนอต่อไป

เทคนิคการนิเทศการศึกษา

เทคนิคการนิเทศศึกษามีหลายประการ เพื่อจะได้เลือกใช้ให้เหมาะสม เบอร์ตัน (Burton) และ บรัคเนอร์ (Brueckner) ได้เสนอไว้ว่า

วิธีการนิเทศที่จะถือได้ว่าเป็นเทคนิคในการปรับปรุงการสอนมีสองวิธี วิธีแรกคือ วิธีนิเทศเป็นกลุ่ม วิธีที่สองคือ วิธีนิเทศเป็นรายบุคคล วิธีนิเทศเป็นกลุ่มแบ่งย่อยเป็นหลายวิธี คือ การประชุมปฏิบัติการ การนิเทศในรูปคณะกรรมการต่าง ๆ การประชุม การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม การใช้เอกสารให้ความรู้แก่ครู การสังเกต และการทัศนศึกษา เป็นต้น ส่วนวิธีนิเทศเป็นรายบุคคลใดแก เทคนิคการรวมสอน รวมแก้ปัญหา รวมปรึกษาหารือเป็นรายบุคคล ไปสังเกต และให้ครูไปเยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน เป็นต้น²

การเลือกว่าใช้เทคนิคใดสำหรับนิเทศ ศึกษานิเทศก์ควรพิจารณาถึงความสะดวก ประหยัด และควรจะใช้วิธีนิเทศที่เห็นว่าให้ผลคุ้มค่าที่สุด เช่น ถ้าศึกษานิเทศก์และครูมีเวลาน้อย ศึกษานิเทศก์ก็ควรจะนิเทศครูเป็นกลุ่มโดยการประชุมปรึกษาหารือ หรือถ้าพบว่าครูมีปัญหาเพียงคนสองคน ก็ไม่ควรจะนิเทศ ครูทั้งหมดจะทำให้เสียเวลาและอาจไม่บังเกิดผลดีเท่าที่ควร ฉะนั้นจึงควรใช้วิธีนิเทศเป็นรายบุคคลจะเหมาะสมกว่า

¹Bem M. Harris, Supervision Behavior in Education (Englewood Cliffs : Prentice - Hall, 1974), p. 2.

²William H. Burton and Leo Brueckner, Supervision : A Social Process (New York : Appleton - Century Co., , 1955), p. 17.

๓) ต่อมา สาย ภาณุรัตน์ ได้เสนอเทคนิคในการนิเทศไว้ดังนี้

เทคนิคการนิเทศที่ศึกษานิเทศก์ควรเลือกใช้ ได้แก่ เทคนิคเสนอแนะวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ครูทราบ และปฏิบัติได้ถูกต้อง นอกจากแนะนำแล้ว ควรทำให้ดูด้วย นั่นคือ ศึกษานิเทศก์ควรสาธิตให้ครูเห็นจริง บางครั้งก็ควรเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงผลงาน หรือขอคิดเห็นต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็ศึกษานิเทศก์ควรจะชวนครูพูดคุยทางคานาวิชาการ สร้างความสัมพันธ์อันดีกับครู นิเทศครูโดยทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย เหมือนกับการป้อนขนมมเนย เมื่อมีวิทยากรใหม่ ๆ ศึกษานิเทศก์ควรช่วยเผยแพร่ ให้ครูทราบโดยไขเอกลำนำ

๑ เมื่อพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า เทคนิคต่าง ๆ ต้องอาศัยการแสดงออกทางการพูด หรือทางวาจาเป็นส่วนสำคัญ รองลงมาเป็นการลงมือทำให้ดู ซึ่งที่จริงแล้วเทคนิคการนิเทศควรจะเน้นตรงที่ศึกษานิเทศก์ได้ลงมือทำให้ดู น่าจะได้อะไรมากกว่า แต่ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะว่า การนิเทศในแต่ละครั้งต้องใช้เทคนิคหลาย ๆ อย่าง หรืออาจจะถือว่าการนิเทศนั้นต้องพูดนำก่อนเสมอ เทคนิคต่าง ๆ จึงค่อนข้างไปทางแสดงออกทางวาจา และตามมาด้วยการลงมือทำ ดังจะเห็นได้จากสำนักงานนิเทศและผู้อำนวยการด้านการสอน (Department of Supervisors and Directors of Instruction) แห่งสหรัฐอเมริกาได้รายงานไว้ว่า "เทคนิคการนิเทศที่นิยมใช้ในสหรัฐอเมริกาได้แก่ การประชุมแบบต่าง ๆ การเยี่ยมนิเทศ การจัดป้ายนิเทศ การจัดห้องสมุด การจัดศูนย์วัสดุอุปกรณ์หรือห้องทดลองเกี่ยวกับหลักสูตร"^๒

จากที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า เทคนิคการนิเทศการศึกษาแบ่งออกเป็นสองลักษณะ คือ การนิเทศครูเป็นกลุ่ม และการนิเทศครูเป็นรายบุคคล การนิเทศครูเป็นกลุ่มมีเทคนิคแยกย่อยคือ การตั้งคณะกรรมการกลุ่ม การศึกษาวิชาเพิ่มเติม การใช้ศูนย์หนังสือ การแนะนำหนังสืออ่าน การสาธิตการสอน การจัดทัศนศึกษาเพื่อครู การบรรยาย การประชุมปรึกษา

^๑สาย ภาณุรัตน์, "เทคนิคและวิธีการนิเทศ, "ศ.น. ๑๕. (พระนคร : หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา, ๒๕๑๕), หน้า ๑๙ - ๒๐.

^๒อุทัย สร้อยสุข, "หน้าที่นิเทศการศึกษาของอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยม," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๒๔ - ๒๕.

การตั้งสมมุติสำหรับครู การตั้งองค์การเพื่ออาชีพครู การทำหน้าที่สอนพิเศษ การประชุมปฏิบัติ
งานเป็นต้น การนิเทศครูเป็นรายบุคคลมีเทคนิคแยกย่อยคือ การเยี่ยมชั้นเรียน การทดลอง
ในชั้นเรียน การปรึกษาหารือ การเยี่ยมชั้นเรียนระหว่างครูด้วยกัน การสนทนา การประ
เมินผลตนเองเป็นต้น ในการเลือกว่าจะใช้เทคนิคใดสำหรับนิเทศนั้น ให้คำนึงถึงโอกาสที่จะ
ใช้ และควรตระหนักอย่างหนึ่งว่า ไม่มีเทคนิคหรือวิธีใดที่ดีที่สุด ฉะนั้นถ้าวิธีนิเทศใดน่าจะ
ช่วยให้การนิเทศบรรลุเป้าหมายมากกว่า ควรจะใช้วิธีนั้น อนึ่งการกำหนดกระบวนการและ
เทคนิคการนิเทศ ก็เพื่อจะให้การปฏิบัติงานตามหน้าที่ศึกษานิเทศก์ดำเนินไปด้วยดี หน้าที่ต่าง ๆ
ในการนิเทศการศึกษา ศึกษานิเทศก์จำเป็นต้องทราบและควรศึกษาให้เข้าใจด้วย

หน้าที่ของศึกษานิเทศก์

ศึกษานิเทศก์จะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายของการนิเทศการ
ศึกษาได้นั้น จำเป็นต้องรู้และเข้าใจถึงหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ เพราะหน้าที่เป็นตัวกำหนดท
บาทในการทำงานด้วย ได้มีผู้กำหนดหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ไว้อย่างกว้างขวาง และน่าสนใจ
ฉะนั้นจึงควรจะได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ของบุคคลต่าง ๆ ด้วย

แฮร์ริส (Harris) ได้เสนอหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ในลักษณะของงานที่ศึกษานิเทศก์
ควรทำ ดังนี้

งานของศึกษานิเทศก์ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร ออกแบบและพัฒนาเอกสารประกอบหลัก
สูตร จัดระบบการสอนรวมทั้งการแนะนำการสอนโดยจัดวางโครงการ เพื่อนำหลักสูตรไป
ใช้ จัดหาบุคลากรไปทำการสอน จัดเตรียมเครื่องอำนวยความสะดวกให้แก่ครู เพื่อให้
สามารถสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเตรียมการอบรมครู ทำการปฐมนิเทศครูใหม่
การบริการโรงเรียนเป็นพิเศษ การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน และการประเมินผล
ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา¹

จากที่กล่าวมาข้างบนทำให้ทราบว่า ศึกษานิเทศก์มีหน้าที่ทำงานตามขบวนการทาง
วิชาการโดยตรง ปัจจุบันหน้าที่ดังกล่าวมานี้ ได้มีกำหนดไว้เป็นหน้าที่ของศึกษานิเทศก์กรม

¹Ben M. Harris, Supervision Behavior in Education (Englewood
Cliffs : Prentice - Hall, 1974), pp. 13 - 14.

สามัญศึกษาประจำจังหวัดควาย แต่ยังไม่ครอบคลุม อย่างไรก็ตามยังมีบุคคลที่เสนอแนะเกี่ยวกับหน้าที่ของศึกษานิเทศก์อีก นั่นคือ กวินน์ (Gwynn) เห็นว่า "ศึกษานิเทศก์ควรรับผิดชอบในเรื่องสำคัญสามประการ คือ ความรับผิดชอบในการช่วยเหลือครูเป็นรายคน ความรับผิดชอบในการประชาสัมพันธ์ช่วยบริการด้านการสอนของครูให้สอนได้ผล และประการสุดท้าย คือ ความรับผิดชอบในฐานะวิทยากรของศึกษานิเทศก์"^๑ นอกจากนี้ความรับผิดชอบดังกล่าวแล้ว กวินน์ (Gwynn) ยังเห็นว่า ศึกษานิเทศก์ควรมีหน้าที่ดังนี้

- ศึกษานิเทศก์มีหน้าที่ช่วยเหลือครูและครูใหญ่ ให้เข้าใจเด็ก ให้ปรับปรุงตนเอง ให้ปรับปรุงการสอน ให้ประเมินผลพัฒนาการของเด็ก ให้มีกำลังใจมีความมั่นคงในการทำงาน นอกจากนี้ ศึกษานิเทศก์มีหน้าที่ช่วยส่งเสริมให้ครูทำอุปกรณ์การสอน ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตร และช่วยผู้ให้ครูรู้จักประเมินผลโครงการปฏิบัติงาน^๒

จากหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ที่เสนอไว้ข้างบน พอพิจารณาได้ว่า เจ้าของแนวคิดนี้เน้นหน้าที่ด้านการช่วยเหลือครูเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน หรืองานทางวิชาการ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ส่งเสริมช่วยครูด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ครูสนใจปรับปรุงการเรียนการสอนด้วย ต่อมา ลูซิโอ (Lucio) และ แม็กเนล (McNeil) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ ซึ่งพอสรุปได้ว่า "หน้าที่ของศึกษานิเทศก์มีหกประการ คือ หน้าที่วางแผน หน้าที่ในการบริหาร หน้าที่ในการนิเทศ หน้าที่สาธิตการสอน หน้าที่วิจัย และหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตร"^๓ หน้าที่ของศึกษานิเทศก์ที่ลูซิโอ (Lucio) และ แม็กเนล (McNeil) กำหนดไว้ค่อนข้างจะกว้างและครอบคลุมพอควร และถ้าจะเปรียบเทียบหน้าที่ของศึกษานิเทศก์จากแนวคิดของบุคคลทั้งสามดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นว่ามีส่วนคล้ายคลึงกัน แต่ ลูซิโอ (Lucio) และ แม็กเนล (McNeil) กำหนดหน้าที่ของศึกษานิเทศก์แตกต่างกันออกไปบ้าง กล่าวคือ กำหนดให้ศึกษานิเทศก์มีหน้าที่

^๑Minor J. Gwynn, Theory and Practice of Supervision (New York: Dod, Mead and Company, 1961), pp. 27 - 31.

^๒Ibid.

^๓William H. Lucio and John D. McNeil, Supervision : A Synthesis of Thought and Action (New York: McGraw - Hill Book Co. , 1962), p. 26.

วางแผน บริหาร และวิจัยเพิ่มเข้ามาอีก ทั้งนี้ผู้วิจัยก็เห็นด้วยที่ศึกษานิเทศก์ควรจะวางแผน และทำการวิจัย ในขณะที่เดียวกันศึกษานิเทศก์ก็ควรตัดสินใจด้วยตนเอง เพื่อพัฒนานโยบายการ ศึกษาด้วย เกี่ยวกับความเห็นเรื่องหน้าที่ของศึกษานิเทศก์นี้ ยังจะต้องมีการปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงกันอยู่บ่อย ๆ ทั้งนี้เพราะวิทยาการและแนวคิดของบุคคลย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ดังจะเห็นได้จากกรณีที่สเวียร์ริงเงิน (Swearingen) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ไว้ว่า "ปัจจุบันศึกษานิเทศก์ควรมีหน้าที่ส่งเสริมการประสานงาน ส่งเสริมการเป็นผู้นำ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ส่งเสริมด้านความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ ส่งเสริม การปรับปรุงให้ดีขึ้น ส่งเสริมการวิเคราะห์สภาพการเรียนการสอน สร้างขวัญ และส่งเสริม การพัฒนาอาชีพครู"^๑

ความคิดเรื่องหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ดังกล่าวมาแล้ว เป็นแนวคิดของต่างประเทศ สำหรับในประเทศไทยได้มีการกำหนดหน้าที่ของศึกษานิเทศก์หลายครั้ง ดังเช่นเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๔๕ ได้มีการประชุมเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา ที่วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง จังหวัด ราชบุรี จากรายงานการประชุมพอสรุปเกี่ยวกับหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ได้ดังนี้ "ศึกษานิเทศก์ มีหน้าที่ช่วยเหลือโรงเรียนด้านวิชาการ และด้านบริหาร เป็นที่ปรึกษาของกรมวิชาการ เป็น สื่อสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายวิชาการกับฝ่ายบริหาร ช่วยอบรมครู และวิจัย"^๒ ต่อมาหน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา ได้กำหนดหน้าที่ของศึกษานิเทศก์จังหวัดไว้โดยเฉพาะ โดยกำหนดว่า

ศึกษานิเทศก์เป็นเจ้าหน้าที่ทางวิชาการของจังหวัด มีหน้าที่ตรวจโรงเรียนในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย และดำเนินงานทางวิชาการต่อไปนี้ คือ นิเทศการศึกษา ควบคุมและส่งเสริมมาตรฐานการศึกษาระดับประถมศึกษา จัดประชุมอบรมครูในจังหวัด ผลิตและเผยแพร่เอกสารที่จำเป็น ประเมินผลการศึกษา ทดลองวิจัย และมีหน้าที่ปรับปรุงโครงการสอนของจังหวัด"^๓

Mildred E. Swearingen, Supervision of Instruction : Foundations and Dimensions (New York : McGraw - Hill Book Co. , 1962), p. 42.

^๒บุญส่ง จิระวุฒิ, "งานด้านการนิเทศการศึกษา," คู่มือนิเทศการศึกษา (พระ นคร : หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา, ๒๕๑๘), หน้า ๒๕ - ๒๖ .

^๓เรื่องเดียวกัน.

หน้าที่ของศึกษานิเทศก์จังหวัด ที่หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษาได้กำหนดไว้ดังกล่าวมาแล้วนี้ ได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๕ หน้าที่ของศึกษานิเทศก์กำหนดไว้ตามระเบียบใหม่นี้ มีส่วนคล้ายคลึงกับหน้าที่เดิมในด้านเนื้อหาสาระ ส่วนการลำดับความสำคัญของหน้าที่ได้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง หน้าที่ของศึกษานิเทศก์ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๕ มีดังนี้

๑. นิเทศการสอนและการบริหารงานวิชาการ หรือเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการในสถานศึกษาที่อยู่ในขอบเขตความรับผิดชอบ
๒. ตรวจสอบ และควบคุมสถานศึกษาในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ตามที่กฎหมายระบุไว้
๓. ศึกษา ทดลอง วิจัย ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนงานด้านวิชาการ ตลอดจนการบริหารการศึกษา
๔. พิจารณา และพัฒนาหลักสูตร แบบเรียน หนังสือประกอบการเรียนการสอน หรือแนวการสอนให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน
๕. จัดทำคู่มือครู เอกสารทางวิชาการ และวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน
๖. ปรับปรุง ส่งเสริมคุณภาพของการเรียนการสอน และการบริหารการศึกษาโดยใช้นวัตกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ
๗. จัดประชุม อบรม สัมมนา ครูอาจารย์ หรือผู้บริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมงานทางด้านวิชาการ
๘. ประเมินผลงานทางด้านวิชาการ
๙. เสนอแนะ และให้คำปรึกษาทางวิชาการ แก่ กรมสามัญศึกษา
๑๐. งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

จากแนวคิดเรื่องหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ที่เสนอมาแล้ว พอสรุปได้ว่า ศึกษานิเทศก์มีหน้าที่สำคัญ คือ นิเทศการศึกษา ปรับปรุง ส่งเสริม ช่วยเหลือครูทุกวิถี เพื่อให้การเรียนการสอนมีคุณภาพ และได้ผลดี ทำการวิจัย พัฒนาหลักสูตร บริการด้านการศึกษาแก่ครู ประชาสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง และมีหน้าที่ในการประเมินผลการศึกษา จะเห็นว่าศึกษานิเทศก์มีหน้าที่กว้างขวาง สัมพันธ์กันทั้งงานด้านวิชาการและการพัฒนาบุคลากร ศึกษานิเทศก์ต้องปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตน ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายของงานนิเทศการศึกษาเป็นอย่างดี

---

๑ หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา, ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๕ , หน้า ๔ - ๕.

ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

บริกส์ (Briggs) และ จัสต์แมน (Justman) ได้สรุปความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า "การนิเทศการศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อ ส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางอาชีพ ส่งเสริมความเจริญของงาของครู ปรับปรุงการสอนของครูให้ดีขึ้น และเพื่อ ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน"^๑ ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษากังกล่าวสอดคล้องกับความคิดของกู๊ด (Good) คือกู๊ด (Good) เห็นว่า "การนิเทศการศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อ ช่วยให้เกิดความเจริญของงานทางวิชาชีพ ช่วยพัฒนาความสามารถของครู ช่วยในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ช่วยเลือกและจัดสรรเครื่องอุปกรณ์การศึกษา และช่วยเลือกและปรับปรุงวิธีสอน"^๒ การกำหนดความมุ่งหมายการนิเทศการศึกษาให้ละเอียดและชัดเจน ย่อมง่ายต่อการปฏิบัติให้บรรลุผล สาย ภาณุรัตน์ ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายการนิเทศการศึกษา ดังนี้

การนิเทศการศึกษามีวัตถุประสงค์หลายประการ คือ เพื่อช่วยให้ครูเข้าใจตนเองแท้ในวัตถุประสงค์ของการศึกษา/ เพื่อให้ครูเห็นและเข้าใจความต้องการของเยาวชน ช่วยสร้างครูให้มีลักษณะแห่งการเป็นผู้นำ ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครู ช่วยพิจารณามอบหมายงานให้ครูทำตามความสามารถ เพื่อช่วยครูให้พัฒนาการสอนของตน ช่วยเหลือครูใหม่ให้เข้าใจงาน ช่วยประเมินผลงานของครู ช่วยศึกษาปัญหาของเด็ก เพื่อช่วยประชาสัมพันธ์ ช่วยหยิบยกปัญหาต่าง ๆ ของโรงเรียนมาพิจารณา และประการสุดท้าย เพื่อช่วยครูให้พ้นจากการใช้งานเกินขอบเขต^๓

^๑ Thomas Henery Briggs and Joseph Justman, Improving Instruction Through Supervision (New York : Mcmillan, 1952), p. 406.

^๒ Carter V. Good, Dictionary of Education (New York : McGraw-Hill Book Co. , 1959), p. 539.

^๓ สาย ภาณุรัตน์, "หลักการนิเทศการศึกษา," คู่มือนิเทศการศึกษา ๒๕๐๔ (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๐๔), หน้า ๒๔ - ๓๖.

เป็นที่น่าสังเกตว่า ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาดังกล่าวแล้วนี้ มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับหน้าที่ของศึกษานิเทศก์มาก จนบางครั้งแยกไม่ได้อะไรคือความมุ่งหมาย อะไรคือหน้าที่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า หน้าที่ของศึกษานิเทศก์เป็นอย่างไรการกำหนดความมุ่งหมายการนิเทศก์ควรจะเป็นไปตามนั้น อย่างไรก็ตามหน้าที่และความมุ่งหมายในการนิเทศการศึกษา ย่อมขึ้นอยู่กับนโยบาย ปรัชญา และแนวปฏิบัติในแต่ละสมัย ดังได้กล่าวมาแล้วด้วย เพื่อให้ทราบและเข้าใจเกี่ยวกับความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ทุกระดับที่สังกัดกรมสามัญศึกษา จึงขอเสนอความมุ่งหมายการนิเทศการศึกษาซึ่งกำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๕ ดังต่อไปนี้

๑. เพื่อช่วยให้ครูดำเนินการสอนตามหลักสูตร และให้ได้ผลตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
๒. เพื่อให้ครูได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการจัดการศึกษา ทั้งให้สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ เพื่อให้เกิดผลดีต่อการศึกษาของนักเรียน
๓. เพื่อพัฒนาหลักสูตร และการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการ และความจำเป็น
๔. เพื่อรักษา พิจารณา ส่งเสริม ควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาในทุกระดับ
๕. เพื่อให้ความช่วยเหลือ และประสานงานในทางวิชาการแก่กรมเจ้าสังกัด กระทรวงและสถานศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนงานขององค์การระหว่างประเทศ

จากแนวความคิดเกี่ยวกับความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนา ปรับปรุง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพและมาตรฐานทางการศึกษา เช่น มุ่งพัฒนาหลักสูตร ปรับปรุงครูให้สามารถดำเนินการสอนได้ตามหลักสูตร พัฒนาระบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมคุณภาพและรักษามาตรฐานการศึกษาทุกระดับ และมุ่งปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนศึกษา

นิเทศก์จะปฏิบัติงานใหม่บรรลุความมุ่งหมายดังกล่าว นอกจากต้องยึดหลักการ กระบวนการและเทคนิคการนิเทศ โดยปฏิบัติงานในขอบเขตหน้าที่ที่กำหนดแล้ว ยังจะต้องทำความเข้าใจ และศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์

ศึกษานิเทศก์ (Educational Supervisor) หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา (Supervision) หรือผู้แนะนำเกี่ยวกับการเรียน สรุปลักษณะของศึกษานิเทศก์ก็คือ นิเทศ ศึกษานิเทศก์ในประเทศไทย ที่ปฏิบัติงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เช่น ศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา ศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครู ศึกษานิเทศก์กรมอาชีวศึกษา และศึกษานิเทศก์กรมพลศึกษา เป็นต้น ผู้ที่ไม่ดำรงตำแหน่งศึกษานิเทศก์ แต่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในบางโอกาส ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา ผู้ที่มอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ฉะนั้น ผู้มีหน้าที่นิเทศการศึกษาจึงไม่จำกัดเฉพาะศึกษานิเทศก์เท่านั้น เพียงแต่ศึกษานิเทศก์ เป็นตำแหน่งที่มีหน้าที่โดยตรง คือ นิเทศการศึกษา ศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา แบ่งออกเป็นศึกษานิเทศก์กรม ศึกษานิเทศก์เขต และศึกษานิเทศก์จังหวัด ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์จังหวัดเท่านั้น การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์นอกจากจะยึดหลักการ กระบวนการ เทคนิค และหน้าที่นิเทศการศึกษาเพื่อเป็นแนวในการปฏิบัติงาน ให้บรรลุความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาแล้ว ยังมีผู้ให้แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ที่น่าสนใจดังนี้

มีเอลเลน (Muellen) ให้คำแนะนำแก่ศึกษานิเทศก์ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ว่า "ศึกษานิเทศก์ควรมุ่งให้บริการ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่นเป็นอันดับแรกก่อนที่จะช่วยเหลือ และพบปะนักเรียน นอกจากนี้ศึกษานิเทศก์ควรสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับครูและครูใหญ่ให้มาก เพราะความสนิทสนมมีส่วนช่วยในการนิเทศได้มาก"^๑

^๑ Theophil K. Muellen, Using Proven Method of Supervision : In School Executive Guide (New Jersey : Prentice - Hall, 1965), pp. 356 -377.

ศึกษานิเทศก์นอกจากจะมุ่งบริการ และสร้างความสนิทสนมกับครูแล้ว ยังต้องรู้จักนำความรู้จากที่เรียนมา มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของตนด้วย ทฤษฎี หรือ หลักวิชาการศึกษาต่าง ๆ เช่น ทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม ทฤษฎีองค์การ ทฤษฎีสังคมวิทยา เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ทฤษฎีบริหาร และทฤษฎีการประชุมกลุ่มแบบกรุปไดนามิกส์ เป็นต้น หลักวิชาทางการศึกษาคงที่กล่าวมาแล้วมีเนื้อหาสาระมากมาย ยกที่จะหยิบยกมาใช้ได้ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม วิทยุ สาทร ได้แนะนำหลักวิชาการศึกษาบางประการ เพื่อใช้เป็นแนวในการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ มีสาระสรุปได้ว่า

ศึกษานิเทศก์ควรพยายามเปิดโอกาสให้ครูแสดงความคิด หรือความเชื่อของตนออกมา เพราะตามหลักจิตวิทยาสังคมแล้ว บุคคลยอมประพฤตินุติตามที่คิดว่าตนเป็นคนอย่างไร ศึกษานิเทศก์ควรวางตนให้เหมาะสมกับฐานะและตำแหน่งของตน ไม่วางตนเป็นเพื่อนเล่นของครู เพราะผู้อื่นจะมองเห็นว่าบุคคลหนึ่งมีอำนาจ ผู้อื่นจึงจะให้ความเชื่อถือติดตามแนวคิดหรือทฤษฎีองค์การ ศึกษานิเทศก์ควรปฏิบัติหน้าที่ให้สมกับที่ครูคาดหวัง ครูคาดหวัง ศึกษานิเทศก์จะเป็นผู้รอบรู้ เป็นผู้นำในกิจกรรมต่าง ๆ เพราะมีบทบาทหน้าที่กำหนดไว้ประการต่อมา ศึกษานิเทศก์ต้องวางตนเป็นประชาธิปไตย สามารถจูงใจ ชักชวนครูให้ปรับปรุงงานต่าง ๆ ได้ตามแนวคิดทางงานบริหาร และประการสุดท้าย ศึกษานิเทศก์ควรนำการประชุมกลุ่มแบบกรุปไดนามิกส์ได้ และสามารถดึงแนวคิดจากสมาชิกในการประชุมมาใช้เป็นแนวปฏิบัติในกลุ่ม หรือนำสมาชิกให้ทำงาน แสดงความคิดเห็นโดยให้มีข้อขัดแย้งกันก่อน แล้วจึงออกมอด้วย สรุปเอาความคิดที่ดีที่สุด

จากแนวคิดดังกล่าวมาแล้วนี้ อาจประยุกต์ไปใช้ในการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ได้ เพราะการปฏิบัติงานย่อมอยู่บนพื้นฐานของหลักวิชา อย่างไรก็ตาม ในการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์จริง ๆ นั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบอื่น ๆ อีก งานนี้เทศจึงจะดำเนินไปได้ หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา ได้เสนอแนวปฏิบัติเป็นขั้นตอนไว้ว่า "การดำเนินงานนิเทศการศึกษานั้น ควรมีการกำหนดวิธีดำเนินการ การวางแผนปฏิบัติงาน และการติดตามผล"^๒

^๑วิทยุ สาทร, หลักบริหารการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๑๖), หน้า ๓๐๓ - ๓๐๖.

^๒หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา, คู่มือนิเทศการศึกษาภาคปฏิบัติ (พระนคร : แผนกการพิมพ์วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๖ - ๒๘.

การดำเนินงานตามขั้นตอนดังกล่าวมีลักษณะเป็นวัฏจักร หมุนเวียนตลอดไป

การกำหนดวิธีดำเนินงานนิเทศการศึกษา ในชั้นนี้ศึกษานิเทศก์ควรจะทราบบทบาทของตน จากการประชุมหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ทั่วประเทศระหว่างวันที่ ๑๓ - ๑๗ ธันวาคม ๒๕๒๐ ทำให้ทราบว่า "ศึกษานิเทศก์มีบทบาท ๔ ประการ คือ บทบาทในการบริการ บทบาทในการประสานงาน บทบาทในฐานะผู้ตรวจ และบทบาทในฐานะผู้นำ"^๑ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษา และบทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ อันจะเป็นผลให้งานวิชาการ ได้รับการปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้น หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา จึงกำหนดวิธีดำเนินงานโดยสังเขป คือ

การนิเทศติดตามผลและประเมินผล ให้ดำเนินการสำรวจข้อมูลก่อนแล้วจึงนิเทศ โดยใช้วิธีนิเทศครูโดยตรง หรือโดยอ้อม มุ่งให้เกิดการนิเทศภายในโรงเรียน

การผลิตเอกสารและวัสดุที่สนับสนุน ให้จัดทำคู่มือครู การทำให้ประชุมครู เพื่อปฏิบัติการ เนื้อหาสาระของคู่มือครูต้องสอดคล้องกับความต้องการของครู

การวิจัย ค้นคว้า ทดลอง ให้สำรวจปัญหาการเรียนการสอน วิเคราะห์ปัญหาที่สำรวจ ทดลองวิธีการใหม่ ๆ สรุปเผยแพร่ผลงานวิจัย

การประชุม อบรม สัมมนา ให้กลุ่มโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการ ศึกษานิเทศก์เป็นวิทยากร^๒

เมื่อทราบวิธีดำเนินการโดยสังเขปแล้ว ต่อไปจะเป็นการสำรวจข้อมูล สำรวจความต้องการของครูเพื่อวางแผนปฏิบัติงานต่อไป เป็นที่ทราบกันดีว่า งานของศึกษานิเทศก์แตกต่างจากงานของครู ศึกษานิเทศก์ต้องปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลหลายฝ่าย ลักษณะของงานจะมีทั้งงานภาคสนาม และงานประจำสำนักงาน ศึกษานิเทศก์จึงมีหลายบทบาทดังได้กล่าวมาแล้ว บทบาทต่าง ๆ ต้องแสดงตามเวลา และโอกาส ด้วยเหตุนี้ศึกษานิเทศก์จะปฏิบัติงานให้ได้ผลดี ก็ต้องมีการวางแผนปฏิบัติงานที่ดีด้วย แผนงานที่ดีย่อมนำไปสู่การปฏิบัติงานที่ได้ผล การ

^๑หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา, งานศึกษาศึกษานิเทศก์ (กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา, ๒๕๒๐), หน้า ๔๔ - ๕๐.

^๒เรื่องเดียวกัน.

การวางแผนปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ต้องคำนึงถึง นโยบายการศึกษา ความต้องการของครู ปัญหาที่ต้องรีบแก้ไขอย่างเร่งด่วน และงบประมาณในการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความประสานสัมพันธ์กันระหว่างแผนปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์จังหวัด กับ แผนปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์เขต และศึกษานิเทศก์กรม ในการวางแผนนั้นจะต้องกำหนดงานที่จะทำ จุดมุ่งหมายหรือเป้าหมาย เวลา สถานที่ และวิธีปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน แผนปฏิบัติงานต้องเอื้ออำนวยและสามารถปฏิบัติได้จริง ตามปกติแผนปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ต้องเสร็จเรียบร้อยในราวเดือนกันยายน หรือตุลาคมของทุกปี ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับปีงบประมาณ เมื่อแผนปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ศึกษานิเทศก์พร้อมที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุผลต่อไป

ลงมือปฏิบัติงานตามแผน งานส่วนใหญ่ศึกษานิเทศก์จะทำงานร่วมกับครู ฉะนั้นเมื่อศึกษานิเทศก์จะไปปฏิบัติงานแห่งใด ครูหรือเจ้าของสถานที่ที่จะต้องทราบล่วงหน้า ในขั้นนี้ศึกษานิเทศก์ต้องทำการประสานงานหรือประสานแผนกับครู นอกจากประสานงานกับครูแล้วศึกษานิเทศก์ต้องประสานงานกับผู้อยู่บังคับบัญชาด้วย ศึกษานิเทศก์ต้องขออนุญาตผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อออกไปปฏิบัติราชการในท้องที่ต่าง ๆ การปฏิบัติงานร่วมกับครู หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษาเสนอแนะว่า "ควรใช้เทคนิคหรือวิธีนี้เทศการศึกษามากมาย ๆ วิธี เช่น การพบปะกับครูเป็นคณะ การพบปะกับครูเป็นรายบุคคล การเยี่ยมชั้นเรียน การปฏิบัติงานร่วมกับครูในชั้นเรียน สาธิตการสอนให้ครูดู การประชุมอบรม การใช้เอกสารนิเทศ...." นอกจากนี้ศึกษานิเทศก์ต้องปฏิบัติงานกับครูด้วยมารยาทที่ดี โดยมารยาทแล้วศึกษานิเทศก์ควรยิ้มแย้ม ไม่ถือตัว กระฉับกระเฉงว่องไว ซอบสนทนา และตรงต่อเวลา เช่นนี้จะช่วยให้การปฏิบัติงานร่วมกับครูดำเนินไปด้วยความราบรื่น และได้ผล การที่จะทราบว่าศึกษานิเทศก์ปฏิบัติงานได้ผลหรือไม่เพียงใด ต้องมีการติดตามประเมินผลอย่างจริงจังด้วย

การติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ นับเป็นเรื่องที่มีปัญหาและยุ่งยากพอสมควร เพราะงานศึกษานิเทศก์เป็นงานวิชาการ และขอบเขตโรงเรียนที่รับผิดชอบ

---

* หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา, คู่มือนิเทศการศึกษาระดับปฏิบัติ (พระนคร: แผนกการพิมพ์วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, ๒๕๒๑), หน้า ๒๖.

ขอบกว้างขวาง ศึกษานิเทศก์จังหวัดหนึ่ง ๆ ต้องรับผิดชอบโรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียน ในจังหวัด ผลงานจึงกระจุกกระจาย และไม่สามารถจะวัดเพื่อประเมินผลได้ชัดเจน อย่างไรก็ตาม การติดตามผลประเมินผลภาคปฏิบัติก็สามารถทำได้ ดังที่มีผู้เสนอแนะแนวทางประเมินผลภาคปฏิบัติของศึกษานิเทศก์ไว้ สาย ภาณุรัตน์ เสนอนี้ว่า "การประเมินผลภาคปฏิบัติของศึกษานิเทศก์ อาจทำได้โดยการสร้างเครื่องมือวัดผล เพื่อใช้วัดผลเป็นโครงการ ๆ ไป เครื่องมือวัดผลภาคปฏิบัติมีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดกันว่า ศึกษานิเทศก์ได้ปฏิบัติงานตามแผน บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใด"^๑ การประเมินผลการปฏิบัติงานอีกวิธีหนึ่งก็คือ การสรุปผลจากบันทึกการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ ถ้าหากศึกษานิเทศก์ได้บันทึกผลการปฏิบัติงานทุกครั้งโดยละเอียดแล้ว วิธีการนี้อาจช่วยให้ประเมินผลการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ได้เช่นเดียวกัน การวิจัยสำรวจความคิดเห็นจากครู และผู้ร่วมงานกับศึกษานิเทศก์ ก็เป็นการติดตามผล ประเมินผลการนิเทศการศึกษาอีกทางหนึ่ง สรุปแล้วการวัดผล ประเมินผลการนิเทศการศึกษามีหลายทาง ฉวีวรรณ มหาทัณฑ์ ได้สรุปว่า "การประเมินผลการนิเทศการศึกษา อาจทำได้ ๔ ทาง คือ จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จากการสอนของครู จากผลที่ครูได้รับจากผลการนิเทศการศึกษา จากการสำรวจผลงาน และ การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์เป็นต้น"^๒ การประเมินผลที่ดีควรจะเป็นผลจากหลาย ๆ ทาง จึงจะทำให้ทราบผลถูกต้องแน่นอน นอกจากนี้การประเมินผลควรจะทำอย่างจริงจัง เพราะจะช่วยให้ทราบความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน และยังได้แนวทางแก้ไข ปรับปรุงการปฏิบัติงานในโอกาสต่อไปด้วย ดังกล่าวมาแล้วว่าผลการวิจัยค่านิเทศการศึกษา นับเป็นผลการประเมินผลการปฏิบัติงานค่านิเทศทางหนึ่ง ได้เคยมีการวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษามาบ้าง จะได้เสนอเพื่อประกอบการวิจัยเรื่องนี้ต่อไป

^๑หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา, คู่มือนิเทศการศึกษา ๒๕๐๘ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๘), หน้า ๑๐๘.

^๒ฉวีวรรณ มหาทัณฑ์, "การประเมินผลการนิเทศการศึกษา," คู่มือนิเทศการศึกษา ๒๕๐๘ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๘), หน้า ๑๑๘ - ๑๑๙.

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ดังกล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่าการปฏิบัติงานนั้น ควรจะยึดหลักวิชา และรู้จักนำแนวคิดหรือทฤษฎีต่าง ๆ ทางการศึกษามาใช้ กล่าวคือ ศึกษานิเทศก์ควรใช้ความรู้ทางวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา วิชาการบริหาร และอื่น ๆ ก่อนปฏิบัติงานควรกำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน ให้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษา มีการวางแผนงานและการปฏิบัติงานตามแผนอย่างรัดกุม การปฏิบัติงานกับครูควรพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับครูเสียก่อน ศึกษานิเทศก์ควรวางตัวให้เหมาะสม เป็นที่เชื่อถือของครู เมื่อปฏิบัติงานเสร็จตามโครงการใด ๆ ควรมีการประเมินผลโครงการนั้น ๆ เป็นโครงการ ๆ ไป การประเมินผลมีหลายวิธี การวิจัยนอกจากจะเป็นการประเมินวิธีหนึ่งแล้ว ผลการวิจัยก็อาจนำมาปรับปรุงงานนิเทศการศึกษาได้ เมื่อการวิจัยนั้นเกี่ยวข้องกับงานนิเทศการศึกษา

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้

ได้มีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาไว้บ้าง งานวิจัยดังกล่าวเป็นของชาวต่างประเทศบ้างและของไทยบ้าง สำหรับผลการวิจัยที่เห็นว่าน่าสนใจและควรแก่การศึกษา จะได้เสนอตามลำดับดังนี้

สเปียร์ (Spears) ได้สำรวจเกี่ยวกับการแบ่งเวลาปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ศึกษานิเทศก์ สรุปผลได้ดังนี้ "ศึกษานิเทศก์แบ่งเวลาในการทำงานร่วมกับครู ๔๕ % ใช้เวลารวมรวมวัสดุ อุปกรณ์การสอน ๑๐ % เวลาสำหรับสาริตการสอนมี ๕ % ใช้เวลาร่วมประชุมกับครู ๑๑ % เวลาทำการวิจัยและวางแผนงาน ๑๔ % และใช้เวลาทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕ %"^๑ จากผลการวิจัยข้างบนนี้ ทำให้ทราบว่า ศึกษานิเทศก์ต้องใช้เวลาทำงานกับครูมากที่สุด คือ ๔๕ % และใช้เวลาสาริตการสอนเพียง ๕ % ศึกษานิเทศก์ต้องปฏิบัติหน้าที่อะไรอีกบ้าง ยังมีบุคคลที่สนใจศึกษาต่อไป

แอมม็อค (Hammock) ได้กล่าวถึงหน้าที่ต่าง ๆ ของศึกษานิเทศก์ซึ่งหน้าที่ดังกล่าว

^๑Harold Spears, Improving the Supervision of Instruction (New York : Prentice - Hall, 1954), p. 175.

ได้มาจากการสำรวจทั่วสหรัฐอเมริกา เมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๕ ในการวิจัยครั้งนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจว่า ศึกษานิเทศก์ได้ทำหน้าที่อะไรมาอย่างน้อยเพียงใด ซึ่งสรุปจัดอันดับได้ดังนี้

ร้อยละ	หน้าที่
๑๐๐	ร่วมประชุมกับสมาคมอาชีพ
๙๓	อภิปรายถึงปรัชญา หรือจุดมุ่งหมายของการศึกษากับครู
๙๖	จัดประชุมกลุ่มอภิปรายปัญหาที่เกิดขึ้น
๙๖	เยี่ยมชั้นเรียน
๙๕	พบปะปรึกษาปัญหากับครูเป็นรายบุคคล
๙๔	อภิปรายปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับครู
๙๔	ร่วมเป็นกรรมการของสมาคมอาชีพ
๘๖	ช่วยครูจัดและปรับปรุงหน่วยการสอน
๘๕	ร่วมกับครูจัดปรับปรุงหลักสูตร
๘๓	เสนอผลการทดสอบให้ครูทราบเพื่อนำไปปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น
๘๑	ช่วยประเมินผลการใช้ห้องสมุด
๗๙	เป็นที่ปรึกษาในการประชุมครูในห้องดิน
๗๘	ร่วมวิเคราะห์ปรับปรุงหลักสูตร
๖๔	สัมภาษณ์ครูและคนงานใหม่
๕๔	จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้ครูใช้
๔๒	จัดทดสอบมาตรฐาน
๓๙	ทำงานร่วมกับครู สาธิตการสอน
๒๙	เขียนบทความลงวารสารทางวิชาการ
๒๖	ตรวจข้อสอบ
๑๔	เขียนหรือร่วมเขียนตำราเรียน

Muriel Estelle Hammock, Supervision Instruction in Secondary

Schools (New York : McGraw - Hill, 1955), p. 27.

I15512411

จากการสำรวจดังกล่าวปรากฏว่า หน้าที่ซึ่งศึกษานิเทศก์ทำมากที่สุด คือ การไปร่วมประชุมกับสมาคมอาชีพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ศึกษานิเทศก์ต้องการติดตามความเคลื่อนไหว ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ เพื่อประโยชน์ในการทำงานของตน ส่วนการจัดประชุมสัมมนา อภิปรายปัญหาที่เกิดขึ้นมีเปอร์เซ็นต์เป็นอันดับสอง และการเยี่ยมชั้นเรียนเป็นอันดับสาม ส่วนงานที่ศึกษานิเทศก์ทำน้อยที่สุดคือ การเขียนตำราเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ศึกษานิเทศก์มีเวลาน้อยหรือไม่พร้อม การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ดังกล่าวอาจแตกต่างกันไปตามสมัย ด้วยเหตุนี้จึงขอเสนอผลการวิจัยที่ควรจะได้ทราบดังนี้

กัส (Guss) ได้รายงานผลการวิจัยของ Indiana Association for supervision and Curriculum Development (IASCD) ในปี ค.ศ. ๑๙๖๑ เกี่ยวกับหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ สรุปได้ว่า

ศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ทำหน้าที่ จัดห้องสมุดและโสตทัศนูปกรณ์ ให้คำแนะนำทางวิชาชีพ และช่วยเหลือครู ปรับปรุงหลักสูตร ตรวจสอบและประเมินผลการเรียน เกี่ยวกับการทำงานร่วมกับครู ศึกษานิเทศก์ได้ช่วยเหลือครูในด้านการสอนมากที่สุด คือ ช่วยครูใหม่ปรับปรุงห้องเรียน แนะนำเพื่อมาบรรจุขวัญครู ให้คำปรึกษาแก่ครู เป็นรายบุคคล และเป็นผู้นำในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน นอกจากนี้ยังพบว่า ศึกษานิเทศก์ได้ช่วยเหลือครูในด้านการประเมินผลงานครู ทำงานธุรการ เขียนรายงาน และเก็บบันทึกต่าง ๆ

จากผลการวิจัยดังกล่าวมาแล้ว เห็นว่า หน้าที่ดังกล่าวได้มาจากการวิจัยในต่างประเทศ ตามสภาพข้อเท็จจริงแล้วการนิเทศการศึกษาในประเทศไทยและในต่างประเทศย่อมแตกต่างกัน สำหรับในเมืองไทยเคยมีผู้วิจัยเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาไว้บ้าง ซึ่งควรกล่าวถึงด้วย

ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ บุรณยก แสงสิริกุล ได้วิจัยเรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์ส่วนกลางในกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้ทราบหน้าที่และความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์

* Carolyn Guss, "How is Supervision Percieved," Supervision : Emerging Profession (Washington, D.C. : IASCD, 1973), pp. 83 - 85.

ที่ปฏิบัติอยู่จริง ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ว่า.

ศึกษานิเทศก์ส่วนกลางสังกัดกระทรวงศึกษาธิการปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้ จัดประชุมสัมมนาและอบรมครูประจำการบ่อยและมากที่สุด พัฒนาคู่มือ หลักสูตร และ โครงการสอนมากเป็นอันดับที่สอง ประสานงานระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายวิชาการ เป็นอันดับสาม ส่วนหน้าที่ที่ปฏิบัติน้อยที่สุดได้แก่ เสนอแนะการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอน และการนิเทศติดตามผลงานนิเทศ ยังมีหน้าที่อื่น ๆ ที่ศึกษานิเทศก์ปฏิบัติบ้าง คือ สำรวจปัญหาทางการศึกษา ตรวจและนิเทศงานตามหน้าที่ วงจรโครงการนิเทศการศึกษา ให้คำปรึกษาแก่ครูเป็นรายบุคคล และสังเกตการสอนของครู^๑

ธีรเทพ ทองสถิตย์ ได้วิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ ปรากฏผลการวิจัยดังนี้

การปฏิบัติงานจริงของศึกษานิเทศก์ ด้านการตรวจเยี่ยมโรงเรียน สังเกตการสอน ประชุมครู แนะนำการเรียนการสอน ปรากฏว่าศึกษานิเทศก์ปฏิบัติน้อยเกินคาดหมาย ศึกษานิเทศก์ช่วยแก้ปัญหาการเรียนการสอนน้อย ผลการปฏิบัติงานคานแนะนําเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ประเมินผลการศึกษา และการวิจัยไม่ตรงกับความต้องการของครู และยังพบว่า ครูต้องการให้ศึกษานิเทศก์ไปแนะนำบ่อย ๆ^๒

จากผลการวิจัยที่สรุปมาแล้ว ทำให้ทราบว่า ศึกษานิเทศก์มีหน้าที่หลายประการ ศึกษานิเทศก์ได้พยายามปฏิบัติงานตามหน้าที่ต่าง ๆ แต่ครูยังเห็นว่าศึกษานิเทศก์ปฏิบัติงานตามหน้าที่ต่าง ๆ น้อย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า การปฏิบัติงานด้านนิเทศการศึกษามีปัญหา และอุปสรรคนานาประการ เกี่ยวกับปัญหาการนิเทศการศึกษาได้มีผลงานวิจัยจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่ง

^๑บุรณัยก แสงศิริกุล, "การศึกษาหน้าที่และความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์ใน ส่วนกลางในกระทรวงศึกษาธิการ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาบริหารการศึกษามัธยมศึกษาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๒), หน้า ๔๖.

^๒ธีรเทพ ทองสถิตย์, "ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาบริหารการศึกษามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ง.

น่าสนใจและควรทราบ คือ ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ระเบียบ เพชรประสิทธิ์ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการนิเทศการศึกษาในจังหวัดพระนคร และจังหวัดใกล้เคียง จากผลการวิจัยพบว่า "ศึกษานิเทศก์มีปัญหาในด้านขาดแคลนอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการนิเทศ ปัญหาการขาดยานพาหนะ ทำให้การปฏิบัติงานล่าช้า"^๑

ต่อมา นลอง บุญญานันต์ ได้วิเคราะห์ปัญหาการนิเทศการศึกษา ซึ่งสรุปได้ว่า

ศึกษานิเทศก์มีปัญหาในด้าน การขาดอัตรากำลัง อัตรากำลังของศึกษานิเทศก์ขาดอยู่ คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓๓ อัตรากำลังที่มีอยู่ยังมีถึงร้อยละ ๖.๑๑ ที่มีความรู้ความสามารถ ไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง ศึกษานิเทศก์ในสวนภูมิภาคยังมีปัญหาในการถูกใช้ให้ทำงานอื่นที่ไม่ใช่งานในหน้าที่ ศึกษานิเทศก์จะทำงานแต่ละอย่างต้องเสียเวลาในการประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการใช้อำนาจหน้าที่ทางการนิเทศการศึกษา พบว่าศึกษานิเทศก์ไม่มีอำนาจตามกฎหมายระบุ^๒

ปัจจุบันปัญหาดังกล่าวมาแล้วอาจไม่เกิดขึ้นกับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ เช่น ปัญหาการถูกใช้งานอื่นที่ไม่ใช่งานในหน้าที่ เพราะขณะนี้ศึกษานิเทศก์เป็นหน่วยงานที่เหมือนกับโรงเรียนโรงเรียนหนึ่ง งานบางอย่างหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์มีอำนาจวินิจฉัย และตัดสินใจดำเนินการได้ หัวหน้าหน่วยมีความเข้าใจในหน้าที่ของศึกษานิเทศก์อยู่แล้ว จะใช้หรือสั่งให้ศึกษานิเทศก์ไปทำงานอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งานในหน้าที่ย่อมไม่อาจทำได้ อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวก็ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน เช่น การขาดอัตรากำลังคน ขาดงบประมาณ เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากรายงานของคณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ซึ่งสรุปปัญหาการนิเทศการศึกษาไว้ว่า

^๑ระเบียบ เพชรประสิทธิ์, "ปัญหาการนิเทศการศึกษาในจังหวัดพระนคร และจังหวัดใกล้เคียง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๒), หน้า ๖๕ - ๗๐.

^๒นลอง บุญญานันต์, รายงานการวิเคราะห์ปัญหาการนิเทศการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา, ๒๕๑๕), หน้า ๓ - ๖.

การนิเทศการศึกษาของไทยเท่าที่เป็นมา ยังไม่รับกับข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ งานนิเทศการศึกษาจำกัดอยู่แต่ภาคความรู้ และไม่ประสานสัมพันธ์กับงานคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และไม่สัมพันธ์กับงานบริหารโรงเรียน การแบ่งงานเป็นหมวดวิชา เป็นอุปสรรคต่องานพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความเป็นเปลี่ยนแปลงใหม่ ในด้านตัวบุคลากรที่ทำกรนิเทศศึกษามีปัญหาหลายประการ เช่น สักสวนของศึกษานิเทศก์ต่อโรงเรียน ต่อครู ยังไม่อยู่ในเกณฑ์ที่จะได้คุณภาพและทั่วถึง ความรู้ความสามารถของศึกษานิเทศก์บางส่วนยังไม่ได้รับการยอมรับนับถือจากครูเท่าที่ควร ในการคัดเลือกตัวบุคลากรที่มาเป็นศึกษานิเทศก์ ก็ยังไม่อาจกล่าวได้ว่า สามารถเลือกได้คนที่เป็นผู้นำทางวิชาการเสมอไป ในบางกรณีผู้บริหารสำคัญผิด ใช้ตำแหน่งศึกษานิเทศก์เป็นที่รวมคนที่ไม่สามารถปฏิบัติงานที่ผู้บริหารมอบหมายได้ และที่แลความขวิญของศึกษานิเทศก์ตกต่ำ ไม่มีความสนใจในอนาคตของตน ไม่แน่ว่าจะมีพลังผลักดันความเปลี่ยนแปลงใดเท่าที่หวัง และมองไม่เห็นความเจริญก้าวหน้าของตนเท่าที่ควร

จากเอกสารและรายงานการวิจัยทั้งหมดดังกล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์จังหวัดจะให้ไ้ผลดีนั้น ศึกษานิเทศก์ควรจะมีหลักการนิเทศการศึกษา เพราะหลักการเป็นกฎเกณฑ์หรือข้อเท็จจริงพื้นฐาน ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ และเป็นสิ่งสำคัญที่จะควบคุมกิจกรรมหรือวิธีการ สำหรับปฏิบัติงานตามหน้าที่ศึกษานิเทศก์ นอกจากการรู้จักนำหลักการนิเทศต่าง ๆ ไปใช้แล้ว ศึกษานิเทศก์ควรรู้จักกำหนดหรือเลือกกระบวนการและเทคนิคในการนิเทศการศึกษา เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ กระบวนการนิเทศช่วยให้การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ ดำเนินไปตามขั้นตอนอย่างมีระบบ ระเบียบ และเทคนิคการนิเทศจะเป็นเครื่องมือช่วยศึกษานิเทศก์ ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ให้บรรลุผลดีตามเป้าหมาย หน้าที่ของศึกษานิเทศก์ที่กำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติ ได้มาจากหลายแนวความคิด ศึกษานิเทศก์จึงมีหน้าที่กว้างขวางหลายหลายประการ หน้าที่ของศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับงานทางวิชาการ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงการศึกษา การส่งเสริมและช่วยเหลือครูในการจัดการเรียนการสอน การควบคุม

ดิปพนธ์ เกตุทัต, "รายงานของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา," ใน การปฏิรูปการศึกษา, ดิปพนธ์ เกตุทัต, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๑๓๑ - ๑๓๒.

และรักษามาตรฐานการศึกษา จากหน้าที่ของศึกษานิเทศก์จากหลายแนวความคิด เมื่อนำมาพิจารณาแล้ว จะเห็นว่า หน้าที่ของศึกษานิเทศก์ต่าง ๆ เหล่านั้น ส่วนใหญ่ก็มีกำหนดไว้ในหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๕ ด้วย กล่าวคือ หน้าที่ของศึกษานิเทศก์ตามระเบียบดังกล่าว มีความสอดคล้องกับหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ ที่มาจากแนวความคิดของบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่า น่าจะศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ตามระเบียบนี้ได้ อนึ่ง ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของศึกษานิเทศก์อาจจะมีปัญหาหรืออุปสรรค ทำให้การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ดำเนินไปไม่ราบรื่นและได้ผลดีเท่าที่ควร ก็น่าจะศึกษาค้นคว้า มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ ทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางแก้ไข และส่งเสริมการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ ให้มีประสิทธิภาพและได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย